

Ústav světových dějin

Oponentský posudek na disertační práci

Mgr. Svatava Heinlová, *Skotské osvícenství a vznik moderních věd o člověku se zaměřením na Adama Fergusona a Williama Robertsona, Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Plzeň 2012, 181 stran rkp.*

Mgr. Svatava Heinlová si pro svoji doktorskou disertaci zvolila velmi ambiciózní téma, konkrétně analýzu skotského osvícenství (a vznik moderních věd o člověku) s přímým odkazem na Adama Fergusona a Williama Robertsona. Hned na počátku nicméně pokládám za potřebné říci, že disertační práci vnímám – coby celek – jako pečlivě promyšlenou, s propracovanou strukturou a jasným badatelským záměrem; její smysl v českém prostředí, mohu-li to tak říci, je o to větší, že se jedná o rozbor života a hlavně díla mužů, kteří jsou, jak autorka píše, „v obsáhlejších portrétech představeni v českém jazyce vůbec poprvé“ (s. 1); za stejně podstatnou pokládám i skutečnost, že si autorka zvolila jako téma skotské, nikoli anglické (či formálně britské, často anglické de facto) osvícenství, jemuž věnovalo, respektive věnuje pozornost mnoho historiků.

Autorka v úvodu práce představila dvě teze, o jejichž obhajobu se na následujících více než 160 stranách pokusila: 1) že skotské osvícenství „je třeba chápat jako svébytnou národní formu v rámci širokého osvícenského hnutí“, a 2) že sledované období (1740-1800/15) „charakterizují ve Skotsku především, ne však výlučně, tři oblasti zájmu“, a sice „morální filosofie, historie a ekonomie, v nichž skotští osvícenci ... položili základy moderních věd o člověku“ (s. 4). S takto vymezenými tezemi nemám žádný problém.

Ten přichází až se samotnou četbou práce, rozdělené do pěti kapitol. V první z nich se autorka zabývala kulturním klimatem a podmínkami, obecněji řečeno širším kontextem skotského osvícenství. V této souvislosti si nemohu odpustit několik připomínek: 1) Píše-li magistra Heinlová o Skotsku v první polovině 18. století jako o zemi, jež „je ... příkladem využití potenciálu k nebývalému (hospodářskému – M. K.) rozmachu“ (s. 16), měla by vědět a minimálně v poznámkovém aparátu odkázat na to, že existuje i opačný, mnoha historiky sdílený názor, podle něhož naopak Skotsko procházelo v první polovině 18. století spíše hospodářským úpadkem či, v nejlepším případě, stagnací. 2) Když už je řeč o první kapitole, musím s lítostí konstatovat, že poznámkový aparát je v ní poměrně řídký a místy, jak to říct, poněkud zvláštní. Píše-li autorka, například, o vlivu náboženství na společnost a o podnikatelském duchu protestantismu, k čemuž existuje obrovsky rozsáhlá odborná literatura,

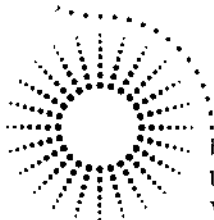
Ústav světových dějin

je sotva možné, aby v doktorské disertaci úplně scházely odkazy na tuto literaturu, případně jich bylo tak málo a na tak málo odborných (často navíc dosti zvláštních) autorit (například S. Holubec, s. 21, pozn. 27), nemluvě o tom, že odkazovat v odborné literatuře na A. Mauroise (s. 20, pozn. 26), navíc aniž je zjevné, na jaké dílo se odkazuje, neboť v závěrečném seznamu pramenů a literatury z neznámých důvodů schází, je, autorka promine, téměř komické. A když už jsme u toho, zarážející je i fakt, že závěrečný „Seznam použité literatury“ není vůbec nijak strukturován, třebaže autorka používá, přirozeně, vydané prameny, monografie, časopisecké studie, internetové zdroje; takové rozdělení „zdrojů“ se – mimochodem – studenti učí již v úvodu do studia, stejně jako to, že by se v odborném textu neměl používat historický prézens („Skotsko je kolem poloviny sedmnáctého století málo rozvinutou zemí. Na výrazně agrárním charakteru společnosti má značný podíl jižní část země... s. 20); na úplný závěr této části posudku: strany 20-22 jsou vůbec napsané tak dětinsky, že se až nechce věřit, že se jedná o doktorskou disertaci.

Těchto lapsů a problémů, jež jsem s disertací měl, je o to větší škoda, že další kapitoly práce jsou přece jen podstatně vyšší kvality. Již v následující kapitole (Obraz skotského osvícenství ve vybraných dobových periodících) je text poměrně zajímavý a poznámkový aparát pečlivější a propracovanější. Ani formulace magistry Heinzlové již nejsou tak bezelstně „objevné“ jako například ta z posledního odstavce první kapitoly, kde autorka dochází ke vskutku „překvapivému“ závěru, a sice že „kalvinismus měl na skotské osvícenství vliv...“ (s. 31; podobných příkladů bych mohl uvést řadu, tento jeden však bohatě stačí).

Pokud jde o třetí, čtvrtou a pátou kapitolu práce, jádro disertace, začnu tím, že jsem i v nich objevil – velmi nhrad – hrubé chyby, jichž se dopouštějí spíše studenti bakalářského než doktorského studia (například dynastie, o níž autorka píše na straně 50, byla hannoverská, tj. se dvěma „n“; s jedním „n“ – Hanoverian – se to píše v angličtině, nikoli v češtině; A. A. Cooper byl třetí hrabě ze Shaftesbury, tj. s „e“, nikoli Shafsbury, bez „e“, s. 51 – snad jde ale o pouhé překlepy a nikoli o neznalost), stejně jako, což je mnohem závažnější, faktografických lapsů (unie z roku 1707 neukončila autonomii Skotska, jak autorka píše na téže straně, jednoduše proto, že Skotsko v té době žádnou autonomii nemělo, jednalo se o suverénní stát spojený personální unii s Anglií).

Text těchto kapitol je sice na mnoha stranách spíše nenápaditým faktografickým popisem životů výše zmíněných mužů, počínaje podkapitolou 4. 2. však konečně přichází

Ústav světových dějin

rozbor Fergusonova pojetí lidské přirozenosti a společnosti; podobně je tomu i v kapitole 4. 3 – Život a dílo Williama Robertsona – a v následující poslední kapitole práce.¹ Na tomto místě musím uznat, že analýza děl zmíněných autorů je solidní, napsaná se znalostí věci a dobře vyargumentovaná, autorka na těchto stránkách prokázala, že skotskému osvícenství skutečně rozumí a je schopná je vyložit, což mě velmi těší.

Výše zmíněné konstatování je také důvodem toho, proč jsem se po jistém váhání rozhodl doporučit doktorskou disertaci magistry Svatavy Heinlové k obhajobě. O jejím výsledku necht' rozhodne příslušná komise.

V Praze, 10. září 2012

Doc. PhDr. Martin Kovář, Ph.D.
Ústav světových dějin FF UK v Praze

¹ Poněkud bizarně působí závěrečný seznam hlavních představitelů skotského osvícenství; to, že jej autorka převzala 30. června 2010 z jistých webových stránek, ještě neznamená, že musí být v česky psané disertaci anglicky...